

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Інститут математики, економіки і механіки
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Дипломна робота

бакалавра

**на тему: «Структура та фінансова стійкість платіжних балансів країн
Центральної та Східної Європи»**

«The structure and financial sustainability of Central and Eastern European countries' balance of payments»

Виконала: студентка денної форми навчання
напрямку підготовки 6.030203 «Міжнародні економічні відносини»
Аблова Наталія Олександрівна

Керівник – викл. Кириченко М.В. _____
(підпис)

Рецензент – к.е.н. доц. Копилова О.В. _____
(підпис)

Рекомендовано до захисту :

Протокол засідання кафедри
№9 від «31» травня 2017р.

Завідувач кафедри _____
Проф. Якубовський С.А.

Захищено на засіданні ЕК №

протокол №__ від «__» _____р.
Оцінка _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК _____
д.е.н., проф. Степанов В.М.

Одеса – 2017

ЗМІСТ

	Стр.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ЯК ОСНОВНИЙ ІНДИКАТОР ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	6
1.1. Сучасні теорії платіжного балансу.....	6
1.2. Міжнародна інвестиційна позиція країни і основні умови її формування.....	11
1.3. Основні етапи інтеграції країн Центральної та Східної Європи у систему світового господарства	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ І ДИНАМІКИ ПЛАТІЖНИХ БАЛАНСІВ КРАЇН ЦСЄ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ, ЧЕХІЇ, СЛОВАЧЧИНИ ТА УГОРЩИНИ.....	18
2.1. Структура і динаміка платіжного балансу Польщі.....	18
2.2. Фінансовий рахунок і його вплив на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків Угорщини	23
2.3. Зовнішньоекономічна рівновага Чехії та умови її досягнення.....	27
2.4. Динаміка рахунку за поточними операціями Словаччини.....	31
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	35
3.1. Економічне співробітництво України з країнами регіону та його дипломатичне забезпечення.....	35
3.2. Структура і динаміка товарообігу між країнами ЦСЄ та Україною (на прикладі країн Вишеградської групи).....	39
3.3. Інвестиційне співробітництво країн Вишеградської групи та України на сучасному етапі соціально-економічного розвитку.....	46
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Необхідність розгляду проблем платіжного балансу і його взаємозв'язку з внутрішньою економікою держави викликана, в першу чергу, серйозними проблемами відтворення в ряді країн світового господарства. Слід зазначити, що спільна риса національних проблем, при всій їх різноманітності, полягає в тому, що протягом останніх років економіка більшості країн світу знаходиться в стані хронічної нерівноваги.

Фінансова стійкість платіжного балансу є актуальним питанням для багатьох країн, зокрема і для України. Наша країна протягом усього періоду досить складної і тривалої трансформації своєї економічної системи часто стикається з різними кризами, однією з причин яких є нестійкий платіжний баланс, дисбаланс міжнародної інвестиційної позиції та перманентне зростання валового зовнішнього боргу. В результаті дефіциту рахунку по поточних операціях виникає потреба в його покритті, тобто даний дефіцит потребує фінансування, в результаті якого і повинно відбуватися вирівнювання платіжного балансу країни.

У цьому питанні Україна стикається з проблемами, для вирішення яких потрібно побудувати певну концепцію, яка дозволить досягти зовнішньоекономічної рівноваги і макроекономічної стабільності в країні, яких, на даний момент, так бракує українській економіці. Відсутність зовнішньоекономічної рівноваги і макроекономічної стабільності не дозволяє нашій країні зробити якісний стрибок у напрямку економічного і соціального розвитку.

Країни Центральної та Східної Європи, зокрема держави Вишеградської групи (а саме Польща, Чеська Республіка, Угорщина і Словаччина) є стратегічними партнерами України і надають всебічну допомогу нашій країні на шляху інтеграції у Європейський союз. Україна, як і країни Вишеградської четвірки, перебувала на стадії трансформації своєї економічної моделі. На цій стадії країни четвірки також стикалися з проблемою вирівнювання платіжного

балансу. Причому деякі країни Вишеградської групи успішно справлялися з проблемами, що стоять перед ними як на етапі трансформаційних процесів, так і в умовах світової фінансово-економічної кризи. Проаналізувавши особливості структури і динаміки, а також фінансової стійкості платіжних балансів країн Вишеградської четвірки, взявши до уваги позитивні і негативні аспекти і скорегувавши ці дані з урахуванням наших національних особливостей, можна знайти оптимальний варіант для України.

Слід зазначити, що досвід країн Вишеградської групи може послужити найбільш корисним прикладом для України в процесі її інтеграції в світову економіку і участі в глобальних трансформаційних процесах, так як у багатьох аспектах країни Вишеградської групи дуже схожі з Україною. Всі ці країни мали соціалістичне минуле і адміністративно-командну модель управління, всі зіткнулися із системною кризою після розпаду вищезгаданої системи, перед усіма стояло питання впровадження ринкових відносин і трансформації всіх галузей економічної моделі. І, виходячи з того, що у всіх країн Вишеградської групи спостерігалися успіхи в процесі вирішення даних проблем, то важко переоцінити корисність вивчення і аналізу досвіду цих країн в процесі досягнення макроекономічної стабільності та зовнішньоекономічної рівноваги для України.

Мета даної дипломної роботи – здійснити аналіз структури і динаміки фінансової стійкості платіжних балансів країн Центральної та Східної Європи на прикладі держав Вишеградської групи (Чеської Республіки, Словаччини, Угорщини та Польщі).

Завдання, поставлене в даній дипломній роботі:

- 1) сформулювати теоретичний базис для аналізу структури і динаміки платіжних балансів;
- 2) проаналізувати структуру і динаміку поточних рахунків країн Вишеградської групи;

3) провести порівняльний аналіз стану балансів рахунків по поточних операціях країн;

4) проаналізувати стан фінансових рахунків країн ЦСЄ на прикладі держав Вишеградської четвірки;

5) розглянути і проаналізувати особливості розвитку економічних відносин України і країн четвірки;

6) провести аналіз динаміки товарообігу між Україною та країнами Вишеградської групи;

7) проаналізувати інвестиційну співпрацю між державами, а саме співпраця в сфері прямих іноземних інвестицій.

Предметом даної дипломної роботи виступає фінансова стійкість платіжних балансів країн Центральної та Східної Європи на прикладі Чеської Республіки, Словаччини, Угорщини та Польщі, а її об'єктом є безпосередньо структура і динаміка зовнішньоекономічних зв'язків даних країн на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин.

Дипломна робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. У першому розділі "Платіжний баланс як основний індикатор зовнішньоекономічного розвитку держави" розглядається економічна історія країн Центральної та Східної Європи, основні теорії платіжного балансу і теоретичний базис міжнародної інвестиційної позиції. Другий розділ роботи "Аналіз структури та динаміки платіжних балансів країн ЦСЄ на прикладі Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини" ділиться на чотири підрозділи, в кожному з яких аналізується одна з країн регіону. Третій розділ "Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Центральної та Східної Європи" характеризує дипломатичні відносини, динаміку товарообігу між Україною та країнами Вишеградської групи, а також інвестиційне співробітництво між державами четвірки і нашою країною. Потім йдуть висновки і список використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Аналіз структури і динаміки стійкості платіжних балансів країн Центральної та Східної Європи на прикладі Польщі, Чеської Республіки, Угорщини та Словаччини показав, що в умовах глобалізації національних економік істотно зростає роль платіжного балансу і його регулювання в підтримці макроекономічної стабільності і зовнішньоекономічної рівноваги в країнах. В умовах великомасштабної інтернаціоналізації світового виробництва істотно зросла роль міжнародних інвестицій, що призвело до збільшення ролі показників платіжного балансу в процесі забезпечення соціально-економічної стабільності в країнах.

Впродовж останнього десятиріччя ХХІ століття для багатьох країн Центральної та Східної Європи було ознаменовано періодом тотальної трансформації економічних моделей. Як зазначалося у другому розділі, значних успіхів в побудові нової економічної моделі домоглися такі країни Центральної та Східної Європи як держави Вишеградської групи, які серед усіх країн Центральної та Східної Європи протягом тривалого періоду демонстрували стійке зростання, що дозволило їм стати повноцінними членами Європейського Союзу.

Характерною рисою для всіх країн Центральної та Східної Європи в період з початку трансформаційних процесів і аж до світової фінансово-економічної кризи, що почалася в 2008 році, була тенденція постійного зростання дефіциту рахунку по поточних операціях. Така ситуація була викликана перш за все зростаючим дефіцитом торгового балансу і балансу доходів. У 2008 році відбувся переломний момент, і більшості країн довелося підлаштовуватися під нові правила світової економічної системи.

На даний момент Словаччина має найгірші позиції в сфері фінансової стійкості платіжного балансу, а так само зовнішньоекономічної рівноваги в цілому серед всієї групи аналізованих країн. Найкращі позиції в даному контексті мають Польща і Чехія, які, швидше за все, будуть боротися за

лідерство в регіоні Центральної та Східної Європи, однак у Польщі шансів більше за рахунок того, що польська економіка в кілька разів більше чеської, а також має досить потужний внутрішній ринок зі значним внутрішнім попитом, в тому числі і на вітчизняну продукцію, що на ряду з затребуваністю польських товарів на світовому ринку дозволить Польщі і надалі збільшувати сальдо торгового балансу і поточного рахунку в цілому.

Для Польщі, Угорщини і Чеської Республіки світова фінансово-економічна криза зіграла вкрай позитивну роль. Завдяки перегляду політики в сфері портфельних та інших інвестицій, завдяки скороченню імпорту і збільшенню експорту даним країнам вдалося перервати перманентну тенденцію, яка мала місце від самого початку трансформаційного шляху даних країн і до 2008 року, а саме неухильно зростаючий дефіцит рахунку по поточних операціях. Причому дефіцит поточного рахунку в даних країнах зростав колосальними темпами, що постійно тримало ці країни в залежності від зовнішнього фінансування і кредитування. Наразі, якщо подивитися на графік динаміки поточного рахунку цих країн в період з 1993 по 2008 рік, а після порівняти його з графіком динаміки аналогічного показника за 2009-2016 рік, то дані графіки будуть дзеркальними. Тобто, якщо з 1993 по 2008 рік поточний рахунок постійно знижувався, а дефіцит зростав, то з 2009 року країнам вдалося не тільки подолати збільшення дефіциту і вийти на позитивну динаміку, а навіть досягнутий позитивного значення сальдо рахунку по поточних операціях, що є історичним моментів для аналізованих країн. Також слід зазначити, що рушійним фактором виходу з перманентно дефіцитного рахунку по поточних операціях для більшості країн Вишеградської групи стало збільшення торгового балансу, а саме за рахунок збільшення експорту.

Регресійні моделі, які були побудовані у цій роботі показали, що головною факторною ознакою, яка максимально вплинула на зростання експорту, збільшення торгового балансу та виходу на позитивний рівень поточного рахунку в аналізованих країнах є промислове виробництво, що ще раз підкреслює необхідність розвитку реального сектора економічної системи

тієї чи іншої країни. Концепція постіндустріалізму і акцент на розвиток фінансового сектора в збиток розвитку реального сектора виробництва дискредитувала себе в кінці минулого десятиліття, показавши, що може виявитися з економіками країн, які були орієнтовані лише на фінансовий сектор.

Слід зазначити, що країни Вишеградської групи, структура і динаміка їх платіжних балансів і міжнародних інвестиційних позицій – це незаперечний приклад для України не тільки в плані позитивних, але і негативних аспектів. У цій групі є країни, з яких слід брати приклад і використовувати їх досвід в побудові української фінансово-економічної моделі і методів впливу на платіжний баланс і його фінансову стійкість, і є країни, вивчивши помилки яких можна уникнути подібних проблем в нашій країні.

В цілому, співпраця України з країнами Вишеградської четвірки – це один з небагатьох шляхів, за якими наша країна в перспективі, нехай і далекої, може стати членом Європейського Союзу і голоси цих країн можуть стати вирішальними в процесі прийняття України в європейський простір. Тобто, поки країни четвірки зацікавлені в Україні наша країна має шанс на європейське майбутнє.

Для Вишеградської групи, а в більшій мірі для Польщі, Угорщини та Словаччини Україна представляє інтерес ще в тому, що на даному етапі вони знаходяться на кордоні Європейського Союзу з менш розвиненими країнами і виконують, по суті, функцію так званого "буфера", з цього приводу країни Вишеградської групи зацікавлені в приєднанні України до Європейського Союзу в більшій мірі, ніж, наприклад, Австрія, Італія або, наприклад, Іспанія, так як після вступу України в ЄС функції "буфера" між Заходом і Сходом, між Європою і Азією, між Європейським Союзом і Російською Федерацією, перейдуть до України. Однак для України це не буде проблемою, так як завдяки геополітичному положенню і історичному минулому нашої країни Україна має величезний досвід в плані виконання функцій буферної зони, така ситуація можливо й позитивним чином вплине на конкурентоспроможність України на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук В.О. Міжнародна економіка: теорія і практика: навч. посіб. / В.О. Шевчук. – Львів: Каменяр. – 2003. – 719с.
2. Рокоча В.В. Міжнародна економіка: навч. посіб. / В.В. Рокоча. – К.: Таксон. – 2003. – 299 с.
3. Курс лекцій по макроекономіке [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lion4iki.nm.ru/Macroeconoimcs/13_1.htm
4. Suranovic M.S. International Finance Theory and Policy - Chapter 5-10 / M.S. Suranovic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internationalecon.com/Finance/Fch5/F5-10.php>
5. Степанов В.Г. Статистика внешнеэкономической деятельности. Часть 2 (учебно-методический комплекс) / В.Г. Степанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: e-college.ru/xbooks/xbook056/book/index/index.html?go=part-006*page.htm
6. Голяян Н.Б. Вплив прямих іноземних інвестицій на технологічні зміни у країнах Центральної та Східної Європи: дис. канд. екон. наук: 08.00.02. - Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2008.
7. Дідич О.-Г.О. Структурні реформи в країнах Центральної та Східної Європи: теоретичні та прикладні підходи: дис. канд. екон. наук: 08.00.02. – Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. — К., 2008.
8. Євлакова І.А. Глобалізація як фактор модифікації стратегій економічного розвитку країн Центрально-Східної Європи: дис. канд. екон. наук: 08.00.02. – НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. — К., 2008.
9. Беляев М.И. Мировая экономика. Особенности экономики стран Центральной и Восточной Европы. – “Милология” / М.И. Беляев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.milogiya2007.ru/mireconom19.htm>
10. Европейский портал. Расширение ЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evropa.org.ua/eu/5.htm>

11. Экономическая энциклопедия «Grandars». История расширения ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/istoriya-es.html>
12. Голубцова О.А. Фінансові реформи в країнах Центральної та Східної Європи в процесі євроінтеграції: дис. канд. екон. наук: 08.05.01. – Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003.
13. Национальный банк Польши. Отчёт о состоянии платёжного баланса страны за 1993-2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/bilans_platniczy/bilans_platniczy.html
14. Главное управление статистики Польши. Отчёт об экономических показателях страны за 1993-2014 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://stat.gov.pl/statystyka-miedzynarodowa/>
15. Международный валютный фонд. Отчёт об основных макроэкономических показателях Польши (International Financial Statistics) за 1993-2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://data.imf.org/?sk=dac5755f-a3bb-438a-b64f-67c687e2cfd5&sId=1390030109571>
16. Национальный банк Венгрии. Отчёт о состоянии платёжного баланса страны за 1993-2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<https://www.mnb.hu/en/statistics/statistical-data-and-information/statistical-time-series/viii-balance-of-payments-foreign-direct-investment-international-investment-position>
17. Международный валютный фонд. Отчёт об основных макроэкономических показателях Венгрии (International Financial Statistics) за 1993-2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://data.imf.org/?sk=dac5755f-a3bb-438a-b64f-67c687e2cfd5&sId=1390030109571>
18. Национальный банк Чехии. Отчёт о состоянии платёжного баланса страны за 1993-2014 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
https://www.cnb.cz/en/statistics/bop_stat/
19. Международный валютный фонд. Отчёт об основных макроэкономических показателях Чехии (International Financial Statistics) за 1993-2014 год

[Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://data.imf.org/?sk=dac5755f-a3bb-438a-b64f-67c687e2cfd5&sId=1390030109571>

20. Национальный банк Словакии. Отчёт о состоянии платёжного баланса страны за 1993-2014 год (BMP5) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbs.sk/en/statistics/balance-of-payments-statistics>

21. Международный валютный фонд. Отчёт об основных макроэкономических показателях Словакии (International Financial Statistics) за 1993-2014 год [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://data.imf.org/?sk=dac5755f-a3bb-438a-b64f-67c687e2cfd5&sId=1390030109571>

22. Официальный сайт Посольства Чешской республики в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mzv.cz/kyiv/>

23. Официальный сайт Посольства Словакии в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.slovakia.kyiv.ua/>

24. Официальный сайт Посольства Польши в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kijow.polemb.net/>

25. Официальный сайт Посольства Венгрии в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mfa.gov.hu/kulkepvisolet/UA/ru/>

26. MTI. Magyar Tavislati Iroda. - www.mti.hu

27. Державний комітет статистики України. Статистична інформація про зовнішньоекономічні показники країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ukrstat.gov.ua/>

28. Державний комітет статистики України. Статистична інформація. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами за 2004-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступа:

ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/ztt/ztt_u/ztt0908.htm

29. Державний комітет статистики України. Статистична інформація. Прямі іноземні інвестиції в Україну з країн ЄС за 2004-2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступа:

http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/ives/ives_u/ives0708_u.htm

30. Державний комітет статистики України. Статистична інформація. Прямі інвестиції з України в країни ЄС за 2004-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступа:

ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/operativ2008/zd/izes/izes_u/izes0708.htm